

Определување на минималната плата - Бриф за јавните политики во Македонија –

Д-р Марјан Петрески

Надворешен соработник на Центар за економски анализи

Доцент, Универзитет Американ Колеџ – Скопје

marjan.petreski@uacs.edu.mk

Центар за економски анализи - ЦЕА

Изработката на студијата е финансиски поддржана од Институтот отворено општество, Фонд за тинк тенкови. Ставовите и заклучоците на авторот не ги претставуваат ставовите на донаторот.

Извршно резиме

Целта на овој бриф за јавните политики е да даде преглед на тековната теоретска и емпириска литература по однос на прашањето за поставување на оптималното ниво на минимална плата и потоа да даде груба проценка на соодветноста на неодамна поставената минимална плата во Македонија. Пресметките укажуваат дека оптималното ниво на минималната плата се движи околу половина од просечната плата, што претставува поголемо ниво од неодамна поставеното за околу 2.000 денари. Литературата останува поделена околу економските ефекти од воведувањето на минималната плата. На позитивната страна, минималната плата го зголемува животниот стандард и продуктивноста на работниците на ниско-профилirани работни позиции, но исто така може да ја зголеми невработеноста во економија, особено ако институциите на пазарот на работна сила се неефикасни.

Клучни зборови: ниво на минимална плата; ефекти од поставување минимална плата; Македонија

JEL класификација: J31

Executive summary

The objective of this brief for public policy is to provide an overview of the current theoretical and empirical literature regarding the issue of setting the optimal level of the minimum wage and then to give a rough estimate of the appropriateness of the recently set minimum wage in Macedonia. Calculations indicate that the optimal level of the minimum wage is around half the average wage, which is a higher level than the recently set by 2.000 denars. The literature remains divided over the economic effects of the introduction of the minimum wage. On the positive side, the minimum wage increases productivity and living standards of workers at low-paid positions, but may also increase unemployment in the economy, especially if institutions of the labor market are ineffective.

Keywords: minimum wage level; effects of setting a minimum wage; Macedonia

JEL classification: J31

1. Вовед

Неодамна, за прв пат, во Македонија беше воведен во практиката концептот на минимална плата. Во минатото, воспоставувањето на минималната плата беше предмет на дискусија и преговори од различни влади и синдикати, но преговорите секогаш резултираа со неуспех. Секако, главниот камен на сонување често беше превисокото ниво што го бараа синдикатите наспроти прениското ниво што можеше да го понуди владата. Но, дури и сега, по воспоставувањето на минималната плата, останува прашањето за тоа како е определено нејзиното ниво и дали е тоа во линија со теоретските предвидувања, емпириските студии и карактеристиките на пазарот на труд во Македонија. Оттука, овој бриф за политиките има за цел да фрли светло на овие дилеми.

За несреќа, ниту теоријата и емпиријата не се од голема помош при поставување на прашањето, кое треба да биде нивото на минималната плата, односно како таа да се определи. Имено, литературата главно беше преокупирана со процесот на преговарање при поставувањето на минималната плата (односно, процес на преговарање наспроти процес на еднострано поставување на минималната плата од страна на владата; Rodrick, 1999; Silbermann and Durden, 1976), или со ефектите од културните различности меѓу земјите при поставувањето на минималната плата (Algan and Cahuc, 2007). Наспроти ова, литературата за оптималното ниво на минималната плата главно се ограничува на пионерскиот труд на Voeri (2009).

Според ова, во овој бриф за јавите политики ќе се осврнеме на теоретските основи на минималната плата, а потоа, следејќи го Voeri (2009) ќе се обидеме да утврдиме кое е оптималното ниво на минималната плата во Македонија.

2. Минималната плата и пазарот на труд

Теоретската литература е согласна за ефектот од поставување минимална плата врз вработеноста, на пазар на труд со совршена конкуренција. Во таква ситуација, минималната плата ја намалува вработеноста (Williams, 2003). Но, претпоставката за

пазар на труд со совршена конкуренција се чини премногу ригидна. Наспроти неа стојат голем број емпириски резултати коишто потврдуваат дека негативниот ефект од минималната плата врз вработеноста всушност, во повеќето случаи, е статистички незначаен и не може да се третира дека е различен од нула. Последното е директна спротивност на тврдењата од литературата што своите хипотези ги базира на претпоставката за совршен пазар на труд. Секако, наодот од емпиriskите студии не е чуден ако се имаат предвид големиот број несовершености на пазарот а труд, особно во земјите во развој, главно гледани низ призмата на постоењето монополистичка конкуренција. Последното влијае врз еластичноста на понудата и побарувачката на работна сила (Bertola and Boeri, 2002). А, дополнително на тоа, на пазарот на труд (може да) постојат и други институции коишто ќе влијаат врз оваа врска. Сето тоа е мошне важно во процесот на воспоставување на минималната плата.

Според Boeri (2009), режимот на фиксирање на минималната плата може да влијае и врз нивото и врз респонзивноста на минималната плата на промените во параметрите што неа ја определуваат (како на пример, користите од невработеност, доходот и сл.). Ова произлегува од замената што резултира од поставувањето на минималната плата, помеѓу намалување на сиромаштијата кај работниците чијашто плата ќе се зголеми поради нагорната корекција на платата и затварање на некои нископродуктивни работни места (како што се истите во текстилната и кожарската индустрија во Македонија).

На практичен план може да се забележи шареноликост во режимите за поставување на минималната плата. На едниот крај е статуторната минимална плата, којашто е еднострано поставена од владата, а на другиот крај е процес на преговарање помеѓу работниците и работодавците, пришто владата игра само пасивна улога и го прифаќа она што тие го договориле. Помеѓу овие две крајности се наоѓаат повеќе интермедијарни режими на поставување на минималната плата, со различен степен на инволвирање на владата. Интересно е да се напомене дека режимот на поставување на минималната плата во Македонија беше токму интермедијарен, кадешто, според изјавите на владините претставници, минималната плата беше резултат на процесот на

преговарање помеѓу работниците и работодавците, со активна посредничка/ консултативна улога на владата (изјава на министерот за труд и социјална политика, Ристовски, октомври 2011).

Следната табела дава преглед на стапките на минимална плата во однос на просечната плата во неколку земји во коишто минималната плата била определена низ консултативен процес. Се забележува дека во ова мапирање на земјите, Македонија е во 45-тиот перцентил, што подразбира дека 45% од земјите коишто минималната плата ја договориле низ консултативен процес, имаат пониска релативна минимална плата од Македонија, а 55% имаат повисока. Според тоа, Македонија е под просекот на овие земји за околу 6 процентни поени.

Табела 1 – Стапки на минимална плата и стапки на невработеност

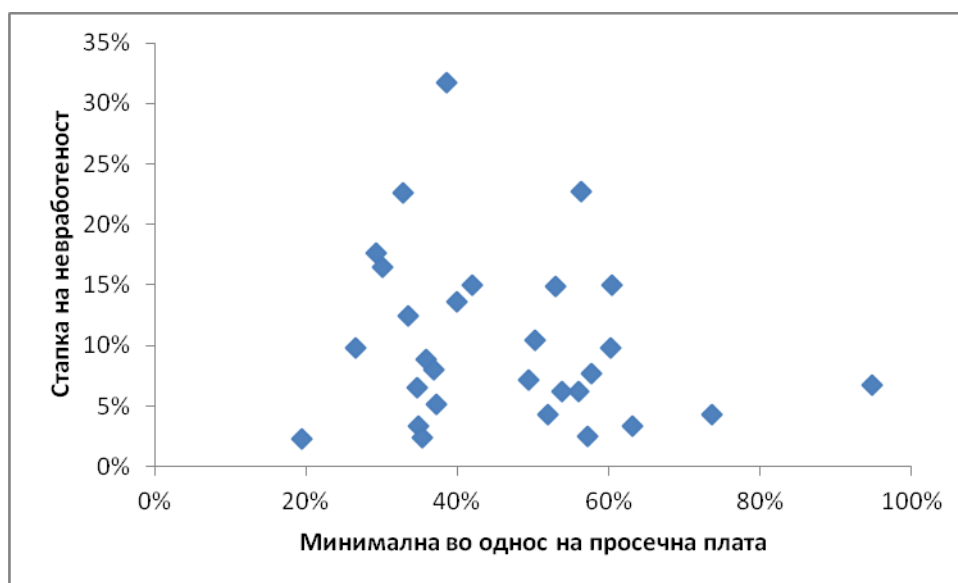
Земја	Минимална во однос на просечна плата
Виетнам	19.40%
Кенија	26.60%
Јамајка	29.30%
Шпанија	30.10%
Алжир	32.90%
Латвија	33.50%
Чешка	34.70%
Јапонија	34.90%
Гватемала	35.40%
Канада	35.80%
Унгарија	36.90%
Обидинето Кралство	37.20%
Македонија	38.60%
Полска	39.90%
Бугарија	42.00%
Романија	49.50%
Шри Ланка	50.20%
Ирска	51.90%
Јордан	52.90%
Индонезија	53.80%
Португалија	56.00%
Албанија	56.30%
Буркина Фасо	57.20%
Австралија	57.70%

Франција	60.30%
Мароко	60.40%
Кина	63.10%
Индија	73.60%
Непал	94.80%
Просек	44.50%

Извор: ILO Minimum Wage Database

Но, секако, ваквата поставеност не може да се набљудува изолирано, и треба да се доведе во врска со одредени фактори коишто може да влијаат врз процеост на поставување на минималната плата. Следната слика дава визуелен приказ на потенцијалната врска на нивото на минималната плата со стапката на невработеност во земјите коишто дошле до минималната плата низ консултативен процес. Заклучокот, сепак не е јасен – ако се из земе Непал, којшто има највисока минимална во однос на просечна плата, тогаш видливо е благо намалување на стапката на невработеност со порастот на стапката на минимална плата. Тоа може да значи дека сепак поставувањето минимална плата не резултирало со намалување на нископродуктивните работни места.

Слика 1 – Потенцијална поврзаност помеѓу минималната плата и стапката на невработеност

Извор: ILO Minimum Wage Database

Во ваквата индикативна анализа, секако, треба да се вклучат и други детерминанти коишто потенцијално влијаат врз нивото на минималната плата. Истите ги дискутираме во продолжение, заедно со емпириските наоди на Voeri (2009).

3. Емпириски наоди

Како што споменавме погоре во овој бриф, емпириското тестирање на оптималното ниво на минималната плата не беше направено во литературата, се до неодамнешната студија на Voeri (2009). Во истата, минималната во однос на просечната плата е оценета како функција од неколку променливи:

- Режимот на поставување на минималната плата (консултативен, слободно преговарање или статутарен);
- Нивото на користите од невработеност (повисоко ниво на овие користи ќе имплицира повисок опортунитетен трошок од работењето, што при пониска минимална плата ќе резултира со напуштање на работните места особено за нископродуктивните позиции);
- Степенот на трговска отвореност, како апроксимација за еластичноста на побарувачката за работна сила;
- Степенот на прогресивност на оданочувањето – однос помеѓу горните и долните маргинални даночни стапки, како апроксимација за редистрибуцијата на доходот што ја прават фискалните власти;
- Доходот (БДП) по глава на жител; и
- Стапката на инфлација (повисоки цени, повисока барана минимална плата како компензација за загубата на потрошувачката моќ).

Во студијата добиени се следните резултати, врз основа на месечни податоци:

$$\text{MinWage} = 0.134 \text{ Bargain}^{***} + 0.079 \text{ Consult}^{**} + 0.213 \text{ UnBen}^* - 0.003 \text{ Inf}^* - 0.004 \text{ GDP} + 0.000 \text{ Open} - 0.071 \text{ Tax} + 0.284$$

, ** и * покажуваат статистичка значајност на оценетите коефициенти на 10, 5 и 1%-но ниво соодветно*

Основниот наод на студијата е дека земјите коишто ја договараат минималната плата низ консултативен процес имаат повисока плата од оние во коишто владата одлучува еднострано за минималната плата, но имаат пониска плата од оние земји кадешто минималната плата се определува само низ преговори меѓу работниците и работодавците. Потоа, повисоко ниво на користи од невработеност (буџетски трансфери) резултира со повисока минимална плата, што ја потврдува хипотезата дека повисоките користи од невработеност го зголемуваат опортунитетниот трошок од работењето, па потребно е повисоко ниво на минимална плата како компензација за тој трошок. Исто така, инфлацијата е оценета со значајно влијание, но сепак економски ниско и спротивно на очекувањата за позитивна врска со минималната плата за целиот примерок, додека во земјите од ОЕЦД е оценето значајно позитивно влијание. За изненадување, доходот и еластичноста на побарувачката за работна сила се проценети како незначајни во објаснувањето на минималната плата – наод којшто е прилично стабилен низ различните спецификации во студијата. Прогресивноста на данокот е исто така оценета незначајна.

Сепак, кога од примерокот ќе се исклучат развиените земји, тогаш за остатокот земји се добива поинаква слика:

$$\text{MinWage} = 0.287 \text{ Bargain}^{***} + 0.244 \text{ Consult}^{**} - 0.137 \text{ UnBen} - 0.003 \text{ Inf}^* + 0.059 \text{ GDP}^{***} - 0.002 \text{ Open}^{***} - 0.716 \text{ Tax}^{***} - 0.106$$

, ** и * покажуваат статистичка значајност на оценетите коефициенти на 10, 5 и 1%-но ниво соодветно*

Интересен наод е што кога се земат предвид само земјите во развој, тогаш хипотезата дека работниците ја гледаат користа од невработеност како опортунитетен трошок од работењето (и заработувањето минимум плата), не важи. Напротив, значајни во определувањето на минималната плата во овие земји стануваат нивото на доходот по жител и еластичноста на побарувачката за работна сила. Имено, повисок доход за 1% имплицира во просек повисока минимална плата за 5.9 процентни поени, додека

поголема отвореност на економијата влијае во спротивната насока, но со економски мала јачина. Прогресивното оданочување негативно влијае врз минималната плата, што е очекувано, имајќи предвид дека оние кои се приматели на минимална плата спаѓаат во ниската група за персонален данок од доход. Последните резултати се интуитивни за земјите во развој.

4. Проценки за македонската минимална плата

Оценка од типот на Воери (2009) не може да се спроведе во Македонија, поради недостиг на податоци за минималната плата во претходниот период. Но, наодите во Воери (2009) може да се искористат за груба проценка на нивото на минимална плата коешто би било оптимално за Македонија, според карактеристиките на детерминантите на минималната плата. За воспоставување на оваа проценка, ги користиме следните податоци, на (впросечено) месечно ниво, за секој квартал:

- Логаритам од користите од невработеност, земени од државниот буџет (извор: Министерство за финансии);
- Логаритам од БДП по глава на жител, добиен како однос помеѓу кварталниот номинален БДП и бројот на жители, поделен со три (извор: Државен завод за статистика);
- Трговска отвореност, добиена како однос помеѓу извозот плус увозот и БДП (извор: НБРМ и ДЗС);
- Стапка на инфлација, добиена од индексот на трошоците на живот (извор: ДЗС);

Со оглед дека Македонија спаѓа во групата во којашто минималната плата е определена низ консултативен процес, во пресметките е користен коефициентот добиен пред соодветната променлива. Од друга страна, коефициентот за прогресивност на оданочувањето не е користен воопшто, поради неговата незначајност, но и поради рамното оданочување со персонален данок на доход во Македонија, што имплицира однос од високата и ниската даночна група од нула. Врз основа на овие пресметки, ги добиваме следните резултати.

Табела 2 – Резултати

	log(Користи од невработеност)	log(БДП по глава)	Трговска отвореност	Инфлација	Вкупна регресија			Регресија само за земји во развој		
					Процентна минимална плата (% од просечна плата)	Просечна плата во РМ	Процентна минимална плата	Процентна минимална плата (% од просечна плата)	Просечна плата во РМ	Процентна минимална плата
2010:K1	2.22	4.2	0.8	0.7	54.9%	20,303	11,151	48.6%	20,303	9,877
2010:K2	2.24	4.2	0.9	1.8	55.1%	20,557	11,334	48.7%	20,557	10,008
2010:K3	2.24	4.3	0.9	2.5	54.8%	20,465	11,215	48.6%	20,465	9,939
2010:K4	2.34	4.3	1.0	3.0	56.8%	20,898	11,878	48.6%	20,898	10,161
2011:K1	2.21	4.2	1.1	4.0	53.8%	20,689	11,129	47.9%	20,689	9,908
2011:K2	2.26	4.3	1.0	4.7	54.7%	20,865	11,420	48.1%	20,865	10,034

Извор: Пресметки на авторот

Добиените резултати, и врз основа на коефициентите од целиот примерок и врз основа на оние од примерокот за земјите во развој, сугерираат дека оптималното ниво на минималната плата во Македонија се движи над моментално поставеното ниво на минимална плата. Според наодите од вкупниот примерок, минималната плата треба да изнесува околу 55% од просечната плата. Според наодите од примерокот составен само од земји во развој, минималната плата треба да изнесува околу 48% од просечната плата. Ако земеме дека за Македонија порелевантен е примерокот составен од земји во развој, тогаш моменталното ниво на минималната плата е веројатно потценето за околу 10 проценти поени во однос на просечната плата.

5. Ефекти од воведувањето на минималната плата

Според наодот на овој бриф за јавните политики, поставеното ниво на минималната плата е пониско од оптимално проценетото. Но, кои се ефектите од воспоставувањето на минималната плата генерално? Постојењето минимална плата во економскиот систем е од особена важност за работниците на ниско-профилирани работни места. Како што споменавме погоре, постоењето минимална плата треба да го подобри нивниот животен стандард (Voegi, 2009) и да ја зголеми ефикасноста на работниците на ваквите работни позиции, што ќе доведе до подобрување на општата продуктивност (Freeman, 1994). Како резултат на ова, позитивниот ефект од воведувањето на минималната плата ќе се согледа во пораст на потрошувачката во економијата.

Но, од друга страна, законската обврска работодавецот да ја зголеми платата на дел од своите вработени може да води и кон укинување на (дел од) таквите работни места. Литературата главно емпириски го верификува овој ефект (Brown et al. 1982): намалување од еден до три проценти на вработеноста на ниско-продуктивни работни места при пораст на минималната плата (над оптималното ниво определено со

детерминантите дискутирани погоре) од дополнителни 10%. Сепак, подоцнежните наоди тврдат дека ова влијание значително се намалило, но останало негативно (на пример, Card and Krueger, 1995; Wellington, 1991), како и тоа дека овој негативен ефект е особено голем во земји коишто имаат нерегулирани или слабо регулирани пазари на работна сила (Neumark and Wascher, 2004). Алтернативен начин за компензирање на негативното влијание од поставувањето на минималната плата е работодавецот да ги зголеми цените на своите производи, што може да доведе до инфлација во економијата (Messmore, 1998).

Сепак, на емпирискиот фронт, најиспитуван е ефектот од воведувањето на минималната плата врз вработеноста во економијата. Останати, помалку истражувани аспекти, вклучуваат редистрибуција на доходот, потребите од зајакнати обуки на работното место, ефектите врз профитите.

6. Заклучок

Целта на овој бриф за јавните политики беше да даде преглед на тековната теоретска и емпириска литература по однос на прашањето за поставување на оптималното ниво на минимална плата и потоа да даде груба проценка на соодветноста на неодамна поставената минимална плата во Македонија. Пресметките укажуваат дека оптималното ниво на минималната плата се движи околу половина од просечната плата, што претставува поголемо ниво од неодамна поставеното за околу 2.000 денари.

7. Референци

Algan, Y. and Cahuc, P. (2007) Social Attitudes and Economic Development: An Epidemiological Approach. *CEPR DP 6403*.

Bertola, G. and Boeri, T. (2002) EMU Labour Markets Two Years On: Microeconomic Tensions and Institutional Evolution. in Buti, M. and Sapir, A. (eds.) *EMU and Economic Policy in Europe*, Edward Elgar.

Boeri, T. (2009) Setting the Minimum Wage. *IZA Working Paper*, 4335.

Brown, C., Curtis, G. and Kohen, A. (1982) The effect of the minimum wage on employment and unemployment. *Journal of Economic Literature*. 20(2), p.487-528.

Card, D. and Krueger, A. (1995) Time-Series Minimum-Wage Studies: A Meta-analysis. *The American Economic Review*, 85(2), Papers and Proceedings of the Hundredth and Seventh Annual Meeting of the AEA, January 6-8, p.238-243.

Freeman, R. (1994). Minimum Wages – Again! *International Journal of Manpower*, 15(2), p.8-25.

Rodrik, D. (1999) Democracies Pay Higher Wages. *Quarterly Journal of Economics*, MIT Press, 114(3), p.707-738.

Silbermann, J. and Durden, G. (1976) Determining Legislative Preferences on the Minimum Wage: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*, 84(2), p.317-329.

Williams, N. (1993) Regional Effects of the Minimum Wage on Teenage Employment. *Applied Economics*, 25, 1517-1528.

Messmore, R. (1998) Increasing the Mandated Minimum Wage: Who Pays the Price? [online] <http://www.heritage.org/Research/Labor/BG1162.cfm>. Пристапено на 02.11.2011.

Neumark, D. and Wascher, W. (2004) Minimum Wages, Labor Market Institutions, and Youth Employment: A Cross-National Analysis. *Industrial and Labor Relations Review*, 57(2), p.223-255.